

Folclorul obiceiurilor de familie

*Studiu introductiv, selecție, îngrijirea textelor, note,
comentarii, glosar, bibliografie, instantanee etnografice
de Mariana COCIERU*

POLISALM

Lucrarea a fost recomandată pentru tipar de Consiliul științific al Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM, proces-verbal nr. 5 din 28.09.2023.

Antologia a fost elaborată în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socioculturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, finanțat de Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare a Republicii Moldova.

Tehnoredactare: Mariana Cocieru, Mădălina Cocieru, Dragoș Cocieru, Victoria Iacobciuc
Notografie: Gheorghe Nicolaescu

TEZAUURUL FOLCLORIC AL ROMÂNILOR
DIN REPUBLICA MOLDOVA, UCRAINA ȘI FEDERAȚIA RUSĂ

Editura Polisalm
Str. Petru Zadnipro, nr. 15/2, of. 23, MD2044, mun. Chișinău
Email: polirom.md@gmail.com
Tipar: Bons Offices
Copyright © 2023, USM

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Cocieru, Mariana.

Folclorul obiceiurilor de familie: Studiu introductiv, selecție, îngrijirea textelor, note, comentarii, glosar, bibliografie, instantanee etnografice / Mariana Cocieru. –

[Chișinău]: Polisalm, 2023 (Bons Offices). – 552 p.: fot., n. muz.

Referințe bibliogr.: p. 23-26. ISMN 979-0-3481-0120-0.

ISBN 978-9975-3650-0-0.

392/393

C 59

STUDIU INTRODUCŢIV

Documentarea manifestărilor cutumiare consacrate ritualurilor existenţiale din Basarabia

Analizând studiile de specialitate cu referire la folclorul obiceiurilor de familie, constatăm câteva salturi distincte în excursul bibliografic de documentare a manifestărilor cutumiare consacrate trecerilor existenţiale. Lucrările de referinţă subliniază un interes cert al culegătorilor de cultură tradiţională şi al exegeţilor-folclorişti pentru aceste fenomene etnoculturale, dar nu pot stabili cu certitudine un incipient clar al consemnărilor acestor obiceiuri, întrucât investigarea tuturor apariţiilor editoriale, dar şi a manuscriselor identificate sau aflate în anonim constituie o muncă sisifică şi un exces intelectual deosebit. Cu toate acestea, apreciem aportul considerabil al cercetătorilor consacraţi din România: Mihai Pop, Ion H. Ciubotaru, Sabina Ispas, Ion Moanţă, Adina Hulubaş, Silvia Ciubotaru, Ion Ghinoiu etc., în vederea stabilirii unui început şi parcurs istoric al investigaţiilor manifestărilor cutumiare legate de cele mai importante treceri existenţiale: naşterea, nunta şi înmormântarea. În continuare ne vom referi prioritar la evoluţia cercetărilor etnologice din Basarabia, punctând esenţial eforturile oamenilor de ştiinţă cu privire la folclorul şi obiceiurile ceremonialurilor de familie.

Cu referire la spaţiul basarabeian, trebuie să menţionăm că anexarea Basarabiei la Imperiul Rus a impus, într-un fel, izolarea acesteia de spaţiul românesc, iar în acest fel şi începutul documentării culturii tradiţionale ar trebui să-l raportăm la perioada respectivă. Cu toate acestea, nu putem să neglijăm informaţiile oferite de jurnalele de călătorie ale vizitatorilor apuseni sau să nu facem recurs la

datele prezentate în cronici/letopisețe, manuscrise sau acte de arhivă, lucrări religioase și alte tipuri de texte, care adesea ne furnizează informații despre anumite obiceiuri, practici și credințe ale popoului, consemnate într-o perioadă temporală mult mai îndepărtată decât cea de constituire a documentării bazate pe anumite principii științifice.

Pentru a putea urmări diacronic evoluția cercetărilor etnologice din Basarabia, vom începe expunerea pornind de la precursorii folcloristicii românești și vom continua cu etapele de dezvoltare a investigațiilor, concentrându-le convențional în jurul unor personalități care au contribuit într-o măsură mai mare sau mai mică la acest itinerar. Analizând aceste etape de dezvoltare, observăm că cea mai amplă contribuție în acest sens au avut-o folcloriștii care au activat în perioada postbelică, cu precădere în anii 1960-1990, perioadă în care au fost realizate cele mai vaste campanii de teren, esențiale pentru constituirea fondului general de informații privind cultura tradițională a românilor din Basarabia și din localitățile românești din Ucraina și Federația Rusă. De asemenea, vom evidenția și cele mai importante studii și culegeri de folclor care au apărut în această perioadă.

Punctul de plecare în domeniul investigațiilor folclorice din Basarabia este plasat convențional în anii '30 ai secolului al XIX-lea, odată cu apariția unor lucrări importante ale lui Mihail Kogălniceanu și Constantin Negruzzi. Potrivit constatărilor istoricilor folcloriști, lucrările acestora încheie perioada pre-folcloristicii și pun bazele „încă firave ale folcloristicii ca știință” (Creația populară, 1991, p. 31); iar prin contribuțiile ulterioare ale lui Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Nicolae Bălcescu, Teodor Stamati etc., care apreciau folclorul ca pe „o sursă de revigorare și de solidarizare a ființei naționale românești” (Etnologie românească, 2006, p. 85), se constituie „începuturile așa-numitei «școli romantice» sau ale «școlii lui Alecsandri» ca o etapă importantă în folcloristică” (Creația populară, 1991, p. 32-33). Cea de-a doua etapă a demarat prin colectarea masivă a faptelor de folclor și cu „școala științifică a lui Hasdeu”, perioadă în care s-au afirmat nu doar Bogdan Petriceicu-Hasdeu, ci

și etnografii Simion Florea Marian, Elena Sevastos, Teodor Burada, Tudor Pamfile și mulți alții, care au adunat un număr impunător de creații folclorice.

Inițiator al cercetării moderne a patrimoniului cultural imaterial din spațiul basarabean, potrivit afirmațiilor istoricilor folcloristici românești [Andrei Hâncu, Grigore Botezatu, Victor Cirimpei], este considerat ilustrul savant și clasic al literaturii române Bogdan Petriceicu-Hasdeu, fondator al școlii științifice folcloristice românești, cel care a pus „bazele studierii moderne a folclorului” (Creația populară, 1991, p. 56). În anii 1852-1853, etnologul întreprinde cercetări de teren, înregistrând pe hârtie „creații folclorice și precepte mitologice de la moldoveni basarabeni și din stânga Nistrului” (Creația populară, 1991, p. 57; a se vedea: Hasdeu, 2020). Cu toate acestea, potrivit concluziilor aceluiași istorici ai folcloristicii din Basarabia, „aspectul basarabean al etapei incipiente a folcloristicii” românești a demarat ceva mai devreme, aparținând unor oameni de cultură care au activat la începutul secolului al XIX-lea și care și-au prezentat constatările, desigur sumare, despre folclorul și tradițiile etnografice basarabene, în presa slavonă: **Alexandru Hâjdeu** [două cântece nupțiale (Hâjdeu, 1830), unul din repertoriul prenupțial, iar al doilea – postnupțial (a se vedea: Ciocanu, 1982a)], **Boleslav Hâjdeu** [ritualul nupțial în zona rurală (Hâjdeu, 1845)], **Constantin Stamati** [poezia ritualurilor existențiale (Ciocanu, 1982b)] ș.a. Ulterior, prin activitatea unor remarcabili oameni de cultură: **Ivan (Iancul) Batianov (Boteanul)** [ritualurile nupțiale (Batianov, 1844)], **Ioan Tanski** [rituri nupțiale (Tanski, 1851) etc.], **Polihronie Agapie Sârcu** [rituri de familie (Sârcu, 1914)], **Constantin Hanațki** [obiceiuri de familie (Hanațki, 1861a), rituri funerare (Hanațki, 1861b)], **Gheorghe Gore** [obiceiuri nupțiale ale moldovenilor (Gore, 1866)], **Alecsandr Zaștiuk** [creații ale ritologiei de familie, descrieri etnografice ale obiceiurilor de naștere, nuntă, înmormântare (Zaștiuk, 1862, p. 464-484)], **E.P. Cazimir** [obiceiuri de naștere, nupțiale și funerare (Cazimir, 1907a; Cazimir, 1907b)], **Lev S. Berg** [ritologia de familie (Berg, 1918)], **Teodor Burada** [bocete populare (Burada, 1879; Burada, 2006), obiceiuri funerare (Burada, 1882; Burada,

2006), obiceiuri nupțiale (Burada, 1978) etc.], **Olga Nacco** [obiceiuri nupțiale (Nacco, 1970; a se vedea: Nacco, 1976)], **Alexei Mateevici** [ritualuri de familie (Mateevici, 1985; Mateevici, 1989; Mateevici, 1993a; Mateevici, 1993b)], **Ion [Ioan] Halippa** [obiceiuri la naștere și nuntă (Halippa, 1899)] etc., au fost extinse investigațiile asupra sate-
lor basarabene și ale celor românești din regiunile Herson (Burada, 1893), Kameaneț-Podilskii, (Burada, 1906) etc., din Rusia de Sud, dar și asupra localităților din stânga Nistrului (N.A. Moghileanski, P.Z. Reabcov, P.A. Sumanski, V.A. Babenco, A.M. Vâsoțchi etc. – cercetători ruși care colectau obiecte etnografice ale moldovenilor pentru Secția de Etnografie a Muzeului Rus din Sankt-Petersburg) (Demcenco, Botezatu, 1997, p. 6).

Între anii 1918 și 1940, în Basarabia se evidențiază cercetători ca: **Nichita Smochină**, **Gheorghe V. Madan**, **Petre Ștefănuță**, **Tatiana Gălușcă** și alți oameni de cultură, care au publicat „un șir de studii, schițe despre creația populară a basarabenilor” (Băieșu, 2014, p. 50): **Nichita Smochină** – *Prohoadele la moldovenii de peste Nistru* (Smochină, 1927), *Din literatura populară la românii de peste Nistru* (Smochină, 1939, capitolul *Literatura nunții*, p. 36-40), *Nunta la românii transnistreni* (Smochină, 2017); **Gheorghe V. Madan** – *Obiceiurile la naștere, rodină și botez în partea Codrilor din Basarabia* (1932), *Obiceiuri și rânduieli – la nuntă în părțile Codrilor din Basarabia* (1932) etc. (a se vedea: Madan, 1989); **Petre V. Ștefănuță** – *Literatura populară a satului Iurceni* (1936), *Cercetări folclorice pe Valea Nistrului de Jos* (1937), *Folclor din județul Lăpușna* (1939) etc. (a se vedea: Ștefănuță, 1991; Ștefănuță, 2008); **Tatiana Gălușcă** – *Folclor basarabean, adunat din județele Soroca, Bălți, Orhei de Tatiana Gălușcă, împreună cu elevele-străjere ale Liceului Domnița Ileana* (vol. I, 1938) (Gălușcă, 1938), *Nunta ciobanilor în Basarabia* (Gălușcă, 1943), *Folclor român din Basarabia* (Gălușcă, Nicola, 1999) etc.; **Ecaterina Nemirovski** – *Din comorile sufletului basarabean: Materialul didactic folcloristic adunat de eleve sub îndrumarea profesoarei* (Nemirovski, 1936); **Olimpiu Constantinescu** și **Ion Stoian** – *Din datina Basarabiei* (Constantinescu, Stoian, 1936); **Boris Malski** – *Olăneștii: Monografia sociologică a unui sat de pe Nistru* (1939) ș.a.

Relevant pentru procesul de teaurizare din Basarabia este faptul că, în 1937, se înființează Filiala Institutului Social Român (1938-1940 – Institutul de Cercetări Sociale al României. Regionala Chișinău) la îndemnul reabilului etnolog și sociolog Dimitrie Gusti și prin concursul unor intelectuali basarabeni: Petre Ștefănuță, Pantelimon Halippa, Aurel Sava, Teodosie Știrbu, Sergiu Bogos, Mihail Ieniștea, Leonida Guștiuc, Preot Paul/Pavel Mihailovici, Alexei Arvat, Paul Guja, Nicolae Moroșanu, Ștefan Ciobanu, Alexandru Boldur etc. Activitatea științifică a institutului se baza pe efectuarea cercetărilor de teren prin aplicarea metodei anchetelor. Astfel, respectiva metodă sociologică și-a găsit relevanță în investigarea următoarelor localități: Cornova, Văprova, Dășcova, jud. Orhei; Nișcani, Iurceni, Ialoveni, Nimoreni, Bardar, Pojoreni, Buțeni, Cigârteni, Molești, jud. Lăpușna; Copanca, Talmază, Ciobruciu, Purcari, Olănești, Corcmaz, Tudora, Chițcani, Leuntea, Palanca, jud. Tighina; Popeștii de Sus, jud. Soroca; Satul-Nou, Vădeni, jud. Cetatea-Albă etc. Câteva texte culese de la refugiații din stânga Nistrului prezintă folclorul satelor Slobozia, Zavărtaica (Nezavertailovca) din „Republica Moldovenească” a Sovietelor, dar și din Bugeac: Feștețița, Volontiri (Ștefănuță, 1991, p. 41).

De asemenea, au fost efectuate cercetări de teren și în stânga Nistrului. În 1926 este înființat Comitetul Științific Moldovenesc la Tiraspol, iar în 1934 – Institutul de Istorie și Cultură. Prin contribuția cercetătorilor acestor instituții și a celor de la Institutul Pedagogic din Tiraspol: E. Lebedeva, P. Chioru, C. Neniu, V. Corcinschi, L. Corneanu, V. Popovici, M. Oprea, L. Barschi, N. Marcov, P. Dodul, I.D. Ciobanu etc. (Demcenco, Botezatu, 1997, p. 6; Băieșu, 2014, p. 51, 166-171) au fost investigate câteva localități nistrene [Podoimița, Stroești, Molochiș, Zăzulenii, Jura, Ofatinți, Cocieri, Coșnița, Tocilova, Grușca, Goian, Doibani, Tocmazeia etc. (Serghievschii, 1959; Băieșu, 2014, p. 178)] din raioanele Camenca, Dubăsari, Râbnița, Slobozia, Grigoriopol ș.a. (Băieșu, 2014, p. 166-167), dar și sate din regiunile populate de români din Ucraina și Federația Rusă (Balta, Novoukrainka, Handrabura, Caucaz, Donbas, Kirovograd etc.).

Materialele colectate au servit drept repere factologice pentru întocmirea culegerilor de folclor, unde au fost incluse și creații interpretate în cadrul ceremonialurilor de familie: *Cântiși moldovenești (norodniși)* (1928) culese de Pavel Chioru; *Cântece poporane moldovenești* (1935) de Culai Neniu și Elena Lebedeva; *Молдавские народные песни и песни* (1937) de Victor Corcinschi; *Cântece norodnice moldovenești* (1939) de Leonid Corneanu; *Din folclorul muzical al românilor de peste Nistru* (1942) de Vasile Popovici.

În perioada celui de-Al Doilea Război Mondial, în Transnistria funcționează Institutul Științific Român (Tiraspol), iar în Ucraina – Institutul Universitar (Odesa) – „instituții științifice pentru cercetarea trecutului istoric al poporului” (Demcenco, Botezatu, 1997, p. 7). De o reală valoare sunt investigațiile efectuate: una – în iarna lui 1942, de către etnologii de la București și Iași: D. Gusti, C. Brăiloiu, N. Smochină, T. Gălușcă, A. Golopenția, T. Herseni, N. Dunăre, C. Ionescu, O. Bârlea, G. Pavelescu etc. în localitățile dintre Nistru și Bug și alta mai amplă – în 1942-1944, de către Institutul Central de Statistică din București la est de Bug (în localități dintre Bug și Nipru, coasta Mării Azov, până în nordul Caucazului, bazinul carbonifer al Donbasului). Despre ultima, dr. hab. Nicolae Băieșu ne relatează că „a fost una dintre cele mai interesante și valoroase cercetări etnosociologice și folcloristice din perioada celui de-Al Doilea Război Mondial. Informațiile dobândite au o deosebită importanță privind viața, munca, tradițiile, spiritualitatea românilor transbugeni. <...> Investigațiile s-au efectuat în spatele frontului germano-sovietic, în condiții deosebit de grele. Atunci au fost studiate și unele sate românești din regiunile transnistriană și transbugeană pe care le-a vizitat T. Burada la începutul anilor 1880” (Băieșu, 2014, p. 67).

În 1940, prin înființarea Institutului de Cercetări Științifice de Istorie, Economie, Limbă și Literatură, iar mai târziu, în 1946, a Institutului Moldovenesc de Cercetări Științifice, secția de Limbă și Literatură, din cadrul Bazei Moldovenești de Cercetări Științifice a Academiei de Științe a Uniunii Sovietice (din 1949 – Filiala Moldovenească a Academiei de Științe a Uniunii Sovietice), se continuă

investigațiile etnografice și folclorice. E adevărat că aceste studii purtau, potrivit afirmațiilor folcloriștilor Andrei Hâncu, Grigore Bostan, Victor Cirimpei amprenta „ciobănistului” (Creația populară, 1991, p. 128, 130), în care erau vehiculate ideea ideologică a prieteniei dintre popoare, patriotismul sovietic și „eliberarea moldovenilor” de către marele popor rus. Și Nicolae Băieșu este de părerea că „folcloristica românească din Basarabia deceniilor postbelice a avut mult de suferit din cauza promovării oficiale a teoriei false despre existența a «două popoare, două limbi, două culturi» (românești și moldovenești). <...> atitudinea autorităților regimului totalitar față de tradițiile populare naționale, față de folclor, în general era negativă. Cu toate că interesul pentru folclor, pentru etnografie, arta populară a diferitelor etnii exista – sub masca «prieteniei între popoare», a «internaționalismului» –, cele mai specifice, mai valoroase creații populare naționale erau excluse <...> din culturile popoarelor neruse. Aceste valori erau etichetate ca elemente burgheze, naționaliste, neutile și chiar «vătămate» pentru așa-numitul «popor sovietic». Se urmărea scopul ștergerii deosebirilor între etnii, astfel înfăptuindu-se nivelarea culturilor ce aparțineau numeroaselor popoare din Uniunea Sovietică” (Băieșu, 2014, p. 51-52).

În primii ani postbelici (1945-1955) s-au făcut înregistrări de folclor, dar s-au editat doar câteva culegeri de texte, prelucrate de alcătuitori. Resurecția interesului față de patrimoniul cultural imaterial al românilor din Basarabia ia amploare după anii 1955. În cadrul Institutului de Limbă și Literatură se creează Sectorul de Folclor (1956), iar în organigrama Institutului de Istorie – Secția de Arheologie și Etnografie, peste trei ani, în 1961 – Sectorul de Etnografie și Studiul Artelor.

În această perioadă postbelică apare prima culegere de folclor în care se regăsește și folclorul obiceiurilor nupțiale: *Folclor moldovenesc* (1956), alcătuită și îngrijită de Ion Ciobanu și Maria Savina. Autorii au inclus în această culegere antologică șapte orații și un cântec al miresei. Un număr mai mare de texte ale folclorului de familie: orații, strigături, cântece, au fost selectate pentru culegerea *Poezie populară moldovenească* (1957) de Grigore Botezatu, Maria

Savina și Gheorghe Timofte. În 1958 cercetătoarea Lidia Axionova semnează prima lucrare teoretică de muzicologie *Cântecul popular moldovenesc*, unde regăsim reflectată și latura muzicală a folclorului ritologiei de familie (Axionov, 1958). În anul 1959, etnograful Valentin Zelenciuc publică în rusă o primă încercare de cercetare monografică a ritualurilor existențiale nupțiale și funerare ale moldovenilor (referințele la ritualul de naștere lipsesc) (Zelenciuc, 1959), comparându-le cu cele ale ucrainenilor, rușilor, chiar dacă constată că structura ritualității nupțiale e similară cu cea a popoarelor europene. Întrucât avem și astăzi sate mixte cu populație de diversă etnie, Valentin Zelenciuc identifică corespondente ucrainene pentru fiecare etapă a nunții moldovenești, chiar dacă nu insistă asupra faptului care popor de la care a împrumutat, sau care sunt similitudinile, diferențele vizibile. Momentele respective le va elucida ceva mai detaliat în studiile *Східнослов'янські риси у молдавській весільній обрядності* (1959) și *Молдавско-українские общности в традиционных обычаях и фольклоре семейной обрядности* (1961). Nu ne vom referi la obiectivitatea științifică expusă de cercetător, vom constata ca întemeiată remarca privind analogia secvențelor ritualului nupțial la români și ucraineni, motivată de condițiile similare de existență, de rădăcinile vechi indo-europene. Cu regret, analizând bocetele, se referă doar la cele improvizate, pe cele tradiționale considerându-le dispărute sau ieșite din uz. Poezia ritualului funebru inclusă în prezentul volum demonstrează faptul că, în timpul cercetărilor de teren, folcloriștii au consemnat foarte multe probe ale existenței bocetului tradițional (clasic).

La finele anilor '50 – începutul anilor '60 ai secolului trecut au mai apărut câteva studii, dar fiind impregnate de ideologii socialiste, pot fi consultate doar pentru a vedea în ce măsură regimul totalitar își manifesta autoritatea în perpetuarea „corectă” a tradițiilor și obiceiurilor noastre românești (Șteimberg, 1959; Zelenciuc, Loscutova, 1962; Zelenciuc, 1968; Loscutova, 1968), pe care le considerau învechite și dăunătoare, propunându-se cu mult entuziasm uzitarea unor „elemente noi, sovietice”. În materialele Arhivei de Folclor a Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al

USM au fost consemnate așa-numitele „nunți comsomoliste”, propagate cu multă vervă de către autorități.

Odată cu înființarea în 1969 a unei instituții autonome în cadrul Academiei de Științe a Moldovei, Secția de Etnografie și Studiul Artelor, având trei sectoare: de folclor, etnografie și studiul artelor, campaniile de teren se intensifică, iar grupul de cercetători se extinde, incluzând mai mulți specialiști. În 1978, Sectorul de Folclor a fost reintegrat în cadrul Institutului de Limbă și Literatură, funcționând până în anul 1991, când a fost constituit Institutul de Etnografie și Folclor. Odată cu desființarea acestuia în anul 1999, Sectorul de Folclor a trecut în cadrul Institutului de Literatură și Folclor, iar Sectorul de Etnografie în subordinea Institutului de Arheologie și Etnografie. În 2006 au fost reorganizate și respectivele instituții în Institutul de Filologie și Institutul Patrimoniului Cultural. Din 2018 Sectorul de Folclor se află în cadrul Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”. În toată această perioadă au fost efectuate cercetări de teren și colectate materiale etnofolclorice de o valoare incontestabilă pentru patrimoniul imaterial românesc.

Culegerea pe principii moderne a folclorului a necesitat eforturi considerabile: pregătirea și realizarea cercetărilor de teren planificate, utilizarea tehnicii de înregistrare actuale aceluși timp (magnetofone portative, aparate de fotografiat), descifrarea materialelor colectate, transcrierea acestora în caiete și legarea lor în manuscrise. Analiza materialelor de arhivă ne demonstrează că în perioada 1960-1990 folcloriștii de la Academia de Științe a Moldovei au efectuat investigații de teren sistematice în localitățile din Republica Moldova și într-o serie de localități românești din Ucraina și Rusia (reg. Transcarpatia, Cernăuți, Odesa, Măkolaiv, Kirovograd, țin. Krasnodar). Materialele înregistrate, descifrate și sistematizate, erau predate pentru păstrare în Fondul de Folclor al Arhivei Științifice Centrale a Academiei de Științe a Moldovei. Înregistrarea materialului de teren nu a urmărit niciodată un scop comercial, ci a servit pentru identificarea constituentelor de patrimoniu național prin: fixarea, studierea și teaurizarea acestora, evaluarea și determinarea factorilor care ar prejudicia existența ulterioară a lor, elucidarea mă-

surilor de protejare a patrimoniului cultural imaterial și nevoia de diseminare a rezultatelor de investigație prin editarea monografiilor și antologiilor de folclor.

Istoria înregistrărilor de teren ne relatează despre faptul că inițial colectarea materialelor se făcea la auz, cu transcrierea directă în casete. Din 1959, după achiziționarea magnetofonelor, se fac și imprimări în format analogic pe bandă magnetică, care necesitau condiții de păstrare specifice. Lipsa surselor financiare a făcut aproape imposibilă respectarea acestor prevederi, de aceea, s-a recurs la cele mai rudimentare metode de mentenanță (amplasarea unor vase cu apă lângă benzile magnetice pentru a preveni uscarea peliculei și eventuala rupere a acesteia la depanarea bobinelor, recondiționarea materialului imprimat prin transferarea pe alte suporturi etc.). Cu regret, după descifrarea materialelor și transcrierea lor în manuscrise, majoritatea benzilor magnetice au fost sau distruse, sau utilizate pentru alte înregistrări, ceea ce a constituit o pierdere esențială pentru volumul de materiale sonore, dar și pentru evaluarea obiectivă a materialului consemnat. La ora actuală, din cauza acțiunilor necugetate față de o moștenire culturală a unui popor, Sectorul de Folclor are în gestiunea sa peste 500 de benzi magnetice cu materiale de teren, ne referim doar la cele înregistrate de folcloriști, care, dacă se întreprindeau acțiuni concrete pentru conservarea acestora, puteau fi mult mai multe.

Odată cu evoluția metodelor de înregistrare a materialelor pe teren, colaboratorii Sectorului de Folclor au demarat elaborarea și publicarea unor importante lucrări științifice. Între 1961 și 1985 au fost redactate și tipărite o serie de culegeri de studii și articole: *Izvor veșnic viu* (1961), *Folclor moldovenesc: Studii și materiale* (1968), *Cercetări folcloristice* (1969), *Folcloristică și folclor* (1970), *Studii și materiale de folclor* (1971), *Genuri și specii folclorice: Culegere de articole* (1972), *Estetica folclorului moldovenesc = Эстетика молдавского фольклора* (1974), *Народные традиции и современность* (1980), *Relații folclorice moldo-ruso-ucrainene: Studii, materiale, bibliografie = Молдавско-русско-украинские фольклорные взаимосвязи: Исследования, материалы, библиография* (1981); *Specii folclorice și realitatea istorică* (1985) ș.a.

O altă direcție distinctă a activității folcloriștilor s-a bazat pe elaborarea primelor lucrări didactice, destinate profesorilor, studenților filologi și specialiștilor din domeniul culturii tradiționale: *Schițe de folclor moldovenesc* (1965) și *Folclor moldovenesc: Crestomație* (1966). Autorii lucrărilor au urmărit să prezinte materiale folclorice din toate zonele cercetate realizând și o analiză generală a taxonomiei folclorului literar al românilor din Moldova și Ucraina, inclusiv cel de familie. Au fost editate câteva culegeri de folclor care cuprind și poezia ritologiei de familie: *Conocării* (1966), *Cântece și melodii de jocuri populare moldovenești* (1975), *Молдавский фольклор* (1976) etc.

Obiceiurile și folclorul românesc de familie din Bucovina de nord a fost cercetat de etnologul cernăuțean Grigore Bostan care a semnat câteva materiale importante, fiind preocupat și de relațiile interetnice dintre români și ucraineni: *К вопросу об изучении молдавско-украинских фольклорных связей* (1967); *Общность молдавского и украинского фольклора* (1968), *Украинско-молдавские фольклорные связи на Буковине (обрядовая поэзия)* (1971); *În colhoz e sărbătoare* (1972); *Cu privire la studierea interferențelor folclorice moldo-ucrainene* (1975), *Poezia populară românească în spațiul carpato-nistean* (1998) etc.

Având aceste fundamente teoretice, la începutul anilor 1970 a demarat și elaborarea corpusului de folclor al românilor din RSS Moldovenească și din RSS Ucraineană (1975-1983). Lucrarea a avut o mare importanță, însă volumele respective au avut și neajunsuri serioase, determinate de condițiile din acei ani: neglijarea vehementă a lucrărilor semnate de folcloriștii basarabeni, considerați „naționaliști” [N. Smochină, P. Ștefănuță, T. Gălușcă ș.a.] (Băieșu, 2014, p. 74), excluderea din ediții a creațiilor populare cu conținut magic-religios (descânțe, colinde, legende etc.), încadrarea în volume doar a unei cantități foarte mici de note muzicale, prelucrarea textelor folclorice în conformitate cu normele limbii literare ș.a. La elaborarea seriei *Creația populară moldovenească*, cercetătorii Sectorului de Folclor au muncit mai mult de un deceniu, publicând în total 16 volume. Relevant pentru tema noastră de cercetare este volumul: *Folclorul obiceiurilor de familie* (1979) de Andrei Hâncu și

Valentin Zelenciuc. Colecția cuprinde cele mai bune texte ale ritologiei existențiale, însoțite de un studiu introductiv, comentarii, note, melodii, glosar și bibliografie. Un neajuns al acestei lucrări constă în publicarea literară a textelor, ceea ce a dus la denaturarea specificului regional al creațiilor folclorice. În 1981 Andrei Hâncu semnează câteva studii care vizează relațiile culturale moldo-slave și metodologia de cercetare a acestor interferențe (Hâncu, 1981). În același an publică monografia *Poezia ritualurilor de familie* (1981). Din cauza neîmpărtășirii ideii general promovate cu privire la etnogeneza volohilor (românii vechi și medievali), care, potrivit istoricului rus N. Mohov, ar fi provenit de la slavi, iar moldovenii de la slavii de est, poziție susținută și vehiculată de regimul totalitar, tirajul monografiei a fost distrus de cenzura sovietică. Andrei Hâncu demonstrează în această lucrare că elementul slav nu a stat la baza constituirii etnice a volohilor, aceștia continuându-și existența neîntrerupt în spațiul carpato-danubiano-pontic, inclusiv în Basarabia și Bucovina.

Al doilea ansamblu de culegeri folclorice realizate de folcloriștii Sectorului de Folclor a avut drept obiectiv publicarea creațiilor populare orale românești din Republica Moldova, Ucraina, Rusia conform zonelor etnografice. Volumele au fost întocmite pe baza materialelor inedite, urmărindu-se scopul de a reflecta particularitățile zonale ale folclorului literar. Lucrările din serie se impun printr-o merituoaasă ținută științifică: *Folclor din părțile codrilor* (1973); *Folclor din Bugeac* (1982); *Folclor din nordul Moldovei* (1983); *Folclor din stepa Bălților* (1986); *Folclor din câmpia Sorocii* (1989); *Folclor din țara fașilor* (1993); *Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului* (vol. I, 2008; vol. II, 2009). Alcătuitoarii volumului din această serie *Cât îi Maramureșul...* (1993) (Nicolae Băieșu, Grigore Botezatu, Victor Cirimpei, Nicolae Demcenco, Iulian Filip, Andrei Hâncu, Efim Junghietu, Sergiu Moraru, Andrei Tamazlăcaru) au fost apreciați de Academia Română cu Premiul „Simion Florea Marian”. În perioada elaborării volumelor din seria pe zone etnofolclorice, a apărut și culegerea de materiale folclorice promovate în cadrul Festivalului al II-lea Folcloric Republican „La

vatra horelor”, *Frumos e la șezătoare* (1983), care cuprinde un compartiment prețios cu texte ale ceremonialului de trecere.

Folcloriștii de la academie au fost preocupați și de instruirea tinerilor specialiști folcloriști, etnologi, filologi. În această ordine de idei, au pregătit și editat două lucrări didactice pentru studenții și profesorii instituțiilor superioare de învățământ: *Crestomație de folclor moldovenesc* (1989) și *Creația populară (Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria și Bucovina)* (1991), în fiecare din ele un capitol este consacrat poeziei de familie (elaborate de Andrei Hâncu). Andrei Hâncu a fost unul din cei câțiva cercetători din perioada postbelică, preocupat în mare parte de cercetarea folclorului și a obiceiurilor de familie, elucidând mai multe probleme istorice și teoretice ce țin de: cântecul și bocetul funerar (*Considerații la geneza cântecelor și bocetelor funerare*, 1981; *A. Mateevici și unele aspecte ale cercetării creației populare funerare*, 1988), obiceiurile familiale de trecere (*Unele elemente folclorice vechi ale ritologiei nunții la moldoveni*, 1955; *Influențe slave în ritualurile și poezia de familie ale moldovenilor*, 1981; *Poezia ritualurilor de familie*, 1991; *Geneza complexului riturilor de trecere*, 1997; *În perioada sovietică, nunta s-a transformat într-un „vecer” comsomolist: [aspecte etnografice]*, 2000) etc.

În perioada 1960-1980, s-a fructificat și editarea folclorului muzical. Astfel au apărut: *Melodii și jocuri moldovenești* (1964), *Cântece populare moldovenești* (1967), *500 melodii de jocuri din Moldova* (1972) și *În grădina cu flori multe* (1980) de Petru Stoianov; *La vatra horelor* (1973), *Promotori ai artei populare* (1979) și *Tot cu cântul mă mângâi* (1984) de Vladimir Curbet; *Doine, cântece, jocuri* (1972) și *Leru-i ler* (1986) de Gleb Ciaicovschi-Mereșanu; *Melodii populare de joc* (1974) de Leonid Berov; *Melodii folclorice* (1976) de Ștefan Caranfil; *Și cânt codrului cu drag* de Iaroslav Mironenco (1987), *Cucușor cu pană sură* (1988) și *Ca la noi în sat* (1988) de Constantin Rusnac ș.a. Fiecare dintre aceste culegeri valorifică repertoriul vocal și instrumental specific obiceiurilor de familie.

Analizând lucrările apărute, savantul Nicolae Băieșu s-a referit atât la neajunsurile, cât și la importanța substanțială a acestor studii

pentru dezvoltarea folclorică din Basarabia: „Nelipsite de unele deficiențe, determinate de factori obiectivi, dar și subiectivi, lucrările nominalizate și altele, editate în deceniile de după Războiul al Doilea Mondial au o valoare importantă, servind drept surse informative semnificative și repere în cercetarea chestiunilor folclorice, literare, lingvistice” (Băieșu, 2014, p. 54).

După descompunerea, în 1991, a Uniunii Sovietice și înființarea Republicii Moldova, odată cu renașterea națională, a sporit și interesul general față de cultura populară. Și în prezent are loc reactualizarea prin punerea în circulație a unor tradiții etnofolclorice negate în perioada regimului totalitar.

În anii 1990-1991 au fost efectuate unele cercetări de teren comune ale folcloriștilor din Chișinău, Iași, București, care au avut ca finalitate publicarea unor studii importante în baza materialului colectat. În acest context menționăm contribuția folcloristei Steluța Popa de la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” din București, care a elaborat lucrarea *Folclor muzical din Basarabia* (1999).

Tot în această perioadă, s-au creat condiții favorabile pentru realizarea în colaborare a unor foruri științifice ale folcloriștilor și etnografilor din Republica Moldova și România. Sesiunile științifice cu genericul *Imagini și permanențe în etnologia românească* – la care participau și specialiștii basarabeni – au avut loc la Sighetul Marmației, Câmpulung Moldovenesc, Chișinău, Ialoveni, București, Roma. Un rezultat considerabil al acestor întruniri l-a constituit publicarea în anul 1992 a materialelor științifice susținute în cadrul primului simpozion național de etnologie *Imagini și permanențe în etnologia românească* (desfășurat la Sighetul Marmației, 1991) (*Imagini și permanențe*, 1992). Materiale prețioase cu privire la sărbătorile de familie publică Varvara Buzilă, „*Firul vieții în ciclul obiceiurilor de la nașterea și moartea omului*” (*Imagini și permanențe*, 1992, p. 96-100), Nicoleta Coatu, *Structuri simbolice în tradiția funebră românească* (*Imagini și permanențe*, 1992, p. 120-126), Eugenia-Zamfira Mihail, *Date noi privind etnografia din Basarabia în prima jumătate a sec. al XIX-lea* (*Imagini*

și permanențe, 1992, p. 278-281)¹, Nicoară Mihali, *Înmormântarea ca spectacol* (Imagini și permanențe, 1992, p. 286-295), Otilia Pop-Miculi, *Cântecul miresei din comuna Săpânța, județul Maramureș* (Imagini și permanențe, 1992, p. 317-326), Ofelia Văduvă, *Daruri și ofrande rituale* (Imagini și permanențe, 1992, p. 348-353).

Începând cu anul 1991, colaboratorii Sectorului de Folclor și-au focalizat direcțiile de cercetare pe revalorificarea moștenirii științifice a precursorilor folcloristici din Basarabia: Petre V. Ștefănuță, *Folclor și tradiții populare*, în 2 volume (1991), îngrijite de Grigore Botezatu și Andrei Hâncu; Tatiana Gălușcă, Ioan R. Nicola, *Folclor român din Basarabia* (1999) – de Grigore Botezatu și Tudor Colac; Gheorghe V. Madan, *Un sat basarabean de codru: Trușenii* (2008) – de Grigore Botezatu și Tamara Apostol-Macovei. Lucrările cuprind informații ample cu referire la obiceiurile și poezia folclorului de familie din Basarabia.

În ultimele trei decenii continuă editarea culegerilor de texte folclorice, de studii și articole, monografii. Le vom enumera doar pe cele care conțin și materiale etnofolclorice ale sărbătorilor de familie: Simion Ghimpu, *Nunta și alte obiceiuri moldovenești* (1990); Vasile Plăcintă, *Slobozia Mare prin fereastra istoriei* (1996); Ludmila Cojocar, *Structura nunții tradiționale din Basarabia (finele secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea)* (1998); Svetlana Badrajan, *Muzica în ceremonialul nupțial din Basarabia: Cântecul miresei* (2002); Dumitru Blajinu, *Antologie de folclor muzical: 1107 melodii din Moldova istorică* (2002); Victor Ghilaș, *Muzica etnică: tradiție și valoare* (2007); Maria Mocanu, *Giurgiulești: Monografie etnofolclorică* (2009); Ștefan Sofronovici, Tatiana Sofronovici, *Ilenuța româncuța: Din repertoriul ansamblului folcloric „Țărăncuța” din Durlești* (2009); Ludmila

---

¹ Din acest studiu aflăm despre existența unor informații etnografice de la înc. sec. al XIX-lea cu referire la obiceiurile nupțiale și funebre din Basarabia. Cancelaria alică țaristă emitea niște „foi volante” prin care ordinele, dispozițiile, anunțurile erau aduse la cunoștință poporului român din această provincie. În aceste texte, deseori, pot fi identificate informații cu privire la „obiceiuri și tradiții juridice (de căsătorie și de înmormântare) reglementate prin aceste dispoziții” (Imagini și permanențe, 1992, p. 279).

Romanciuc-Dutcovschi, *Folclor din Moldova* (2012); Ion Bejenaru, *Folclor din Dinăuți* (2012); Tudor Colac, *Repere etnologice: Studii, articole, eseuri* (2017); Tudor Colac, *La izvorul dorului. Monografia folclorică a satului Onițcani* (2020); *Documente etnofolclorice sonore: CD 2 – Folclor al ritualurilor de familie*, selecție de Mariana Cocieru (2021); Alina Felea, *Căsătoria în Țara Moldovei (sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea)* (2021); Tudor Colac, *Satul din suflet: Dumeni, Costiceni, Vancicăuții Mici* (volumul I, 2022) ș.a.

La tematica obiceiurilor de trecere au fost elaborate o serie de articole importante semnate de Varvara Buzilă: *Imaginea personificată a morții în viziune populară* (2000), *Pâinea și nașterea* (2001), *Ziua moașei* (2001), *Obiceiul înmormântării moașelor* (2003), *Simboluri ale doliului în Moldova* (2005), *Batista în contextul comunicării juvenile* (2008), *Ceata flăcăilor și Hora satului – instituții tradiționale de afirmare a culturii socio-normative* (2014) etc.; de Pavel Popa: *Semnificația simbolică a prosopului de ritual – conservarea și valorificare unității identitare românești* (2014), *Verigheta – simbolul unității dintre mire și mireasă* (2015), *Voalul miresei – aură de romantism, enigmă și feminitate* (2016), *Funcționalitatea ritualică a lumânării în ceremonialul de naștere* (2016), *Simbolistica lumânării în cadrul ceremonialului nupțial și postnupțial* (2016), *Semnificația lumânării raportată la procesiunea de înmormântare a dalbului de pribeag* (2016), *Toiagul, simbolul veșnic al dalbului de pribeag* (2016), *Semnificația cutumiară a ritului nupțial de inițiere pețitul* (2017), *Iertăciunea – act ceremonial cu valoare simbolică* (2017), *Cununia religioasă, simbolul unirii sacre a tinerilor-pereche* (2017), *Semnificația ritualului nupțial în mentalitatea exponenților culturii tradiționale* (2018), *Căsătoria, simbol universal* (2018), *Bradul de nuntă – simbolul substituent al mirelui* (2019) etc.

După Al Doilea Război Mondial și până în prezent, numărul cercetătorilor interesați de ceremonialurile de trecere a crescut considerabil și în România. Prețioase materiale au fost semnate de: Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești* (1976); Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc, I* (1981); Ivan Evseev, *Simboluri folclorice: Lirica de dragoste și ceremonialul de nuntă* (1987); Ion H. Ciubotaru, *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova: Caietele Arhivei de Folclor* (1986); Mariana